ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ВИРІШУВАНИХ ПИТАНЬ, МЕЖІ КОМПЕТЕНЦІЇ, ПРАВА ПСИХОЛОГІВ РЕЄСТРУ ПСИХОЛОГІВ, ЯКІ ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА УЧАСТЮ МАЛОЛІТНІХ, НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ[1]

Назаров О. А.

DOI: 10.53672/ej.1.2023.01[1] Check for updates

Анотація. Із 7 лютого 2023 р. в Україні діє пілотний проєкт залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх і неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, а Координаційний центр з надання правової допомоги формує відповідний Реєстр психологів. Назаров О. А. аналізує правове підґрунтя цього механізму й окреслює, які питання може вирішувати такий психолог, де пролягають межі його компетенції та якими правами він наділений. Автор спирається на Конвенцію ООН про права дитини, закон 2021 р. щодо імплементації Ланцаротської конвенції, спільний наказ Мін'юсту, МВС і Офісу Генерального прокурора № 493/5/67/32 від 07.02.2023, наказ Мін'юсту № 1326/5 від 13.04.2023 про ведення Реєстру й конкурсний відбір, наказ Координаційного центру № 235-аг від 15.05.2023, а також на статті 71, 72, 77, 122, 226–228, 236, 354, 484–486 КПК України. Простежено історію ініціативи (з квітня 2022 р., за участі Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх, правоохоронних органів і ЮНІСЕФ), названо регіони пілотного проєкту й суб'єктів, на запит яких залучають психолога: слідчого, прокурора, ювенального поліцейського, слідчого суддю, суд. Автор розмежовує участь психолога в допиті та інших слідчих (розшукових) діях і його можливу роль спеціаліста, зокрема залученого стороною захисту, з правом надавати висновки під час розслідування кримінальних проступків. Запропоновано орієнтовний перелік запитань до психолога щодо укладу життя й виховання неповнолітнього, його вікових і соціально-психологічних рис, рівня розвитку та ознак розумової відсталості, не пов'язаної з психічною хворобою. Наголошено, що психолог не вирішує правових питань, зокрема про винуватість інших осіб чи достовірність показань дитини, а власне «розслідування», висновок про факт насильства або обіцянки дитині виходять за межі його компетенції. Згадано також впровадження моделі «Барнахус». Стаття корисна психологам, слідчим, прокурорам, адвокатам і суддям.

Ключові слова: Реєстр психологів, психолог у кримінальному провадженні, малолітні та неповнолітні особи, допит дитини, безоплатна вторинна правова допомога, межі компетенції психолога, спеціаліст, КПК України, правосуддя, дружнє до дитини, модель «Барнахус».

Indicative List of Issues to Be Resolved, Limits of Competence and Rights of Psychologists Included in the Register of Psychologists Engaged in Criminal Proceedings Involving Minors, and Specifics of Their Engagement in Criminal Proceedings

Nazarov O. A.

Abstract. Since 7 February 2023 Ukraine has run a pilot project under which psychologists are engaged in criminal proceedings involving children through regional centres for free secondary legal aid, and the Legal Aid Coordination Centre maintains a Register of such psychologists. Nazarov O. A.

analyses the legal basis of this mechanism and defines the issues such a psychologist may address, the limits of their competence and their rights. The study draws on the UN Convention on the Rights of the Child, the 2021 law implementing the Lanzarote Convention, joint order No. 493/5/67/32 of the Ministry of Justice of Ukraine, the Ministry of Internal Affairs and the Office of the Prosecutor General, Ministry of Justice order No. 1326/5 of 13 April 2023, the Coordination Centre's order No. 235-ag of 15 May 2023 and Articles 71, 72, 77, 122, 226–228, 236, 354 and 484–486 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. The paper traces the initiative since April 2022, names the pilot regions and the authorities that may request a psychologist, and distinguishes the psychologist's presence during interviews and other investigative actions from the role of a specialist, including one engaged by the defence, who may give opinions in the investigation of criminal misdemeanours. An indicative list of questions is proposed on a minor's living conditions and upbringing, age-related and socio-psychological traits, level of development and signs of intellectual disability unrelated to mental illness. The psychologist does not decide legal issues such as guilt or the credibility of a child's testimony; conducting one's own investigation or making promises to the child exceeds their competence. The Barnahus model is also mentioned.

Keywords: register of psychologists, psychologist in criminal proceedings, minors, child interview, free secondary legal aid, limits of competence, specialist, Criminal Procedure Code of Ukraine, child-friendly justice, Barnahus.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 16.06.2023; у номері — 30.06.2023; DOI:* ***10.53672/ej.1.2023.01***[1].

Повний текст

Текст роботи.

З 27 вересня 1991 року в Україні набула чинності і стала частиною національного законодавства Конвенція ООН про права дитини, яка була ратифікована Україною 27 лютого 1991 року. Конвенція ООН про права дитини є основним міжнародно-правовим документом обов'язкового характеру, що закріплює гарантії прав дитини в державах-учасницях. Ратифікувавши Конвенцію, Україна взяла на себе зобов’язання забезпечувати всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, і щоб в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділялася якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. З дати ратифікації Конвенції про права дитини в Україні було прийнято значну кількість нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення законодавства у сфері захисту прав дітей, впровадження міжнародних стандартів у цій сфері з урахуванням положень Конвенції про права дитини та інших міжнародно-правових документів, які визначають міжнародні зобов’язання України щодо захисту прав дитини в окремих сферах [8]. **18 лютого 2021 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)»**, яким, зокрема, на законодавчому рівні гарантовао проведення опитування дитини, яка постраждала від сексуального насильства або стала його свідком (очевидцем), **із застосуванням дружньої до дитини методики**. 30-31 серпня 2022 року під час роботи чергової сесії Комітету з прав дитини в м. Жене-

ва (Швейцарія) Україна вчергове звітувала про виконання Конвенції про права дитини (п'ята та шоста об'єднані доповіді). За результатами звітування Україна отримала Заключні зауваження та рекомендації Комітету з прав дитини, які є основою для подальших кроків країни щодо виконання Конвенції про права дитини та подолання системних проблем у сфері забезпечення прав дітей в Україні.

Починаючі з квітня 2022 року в Україні була розпочата робота зі створення Реєстру психологів [10], навчених працювати з дітьми, які постраждали від насильства. Вказана робота була спільною ініціативою Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх (далі - МКР), Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ, Національної поліція України, Міністерства юстиції України, Координаційного центру з надання безоплатної правової допомоги та Всеукраїнського громадського Центру "Волонтер", що підтримана Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні (UNICEF Ukraine).

Створення Реєстру психологів, які залучатимуться до опитування/допиту дітей було заплановано відповідно до «Плану заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року», затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Метою запровадження Реєстру психологів є захист прав та забезпечення найкращих інтересів дітей, які стали свідками, жертвами злочинів або самі вчинили правопорушення, через забезпечення їм доступу до послуг кваліфікованого психолога під час проведення з ними слідчих (розшукових) дій, допиту/опитування за участі малолітньої чи неповнолітньої дитини, зокрема і під час здійснення кримінального/судового провадження. На думку дитячої адвокатки та залученої експертки МКР Тамари Бугаєць, «фактично, психолог — перекладач з дитячої мови. Він немов би перекладає питання, які цікавлять досудове слідство, на мову, яка буде зрозуміла дитині, та допомагає їй також бути почутою. До такої важливої справи має долучатися не просто психолог, який має диплом, — він мусить бути обізнаний у процесуальних особливостях. Тому психологи, які увійдуть до Реєстру, проходять спеціалізоване навчання» [9]. **Психолог з Реєстру залучатиметься уповноваженою особою:**

- на запит слідчого чи прокурора для участі у опитуванні або слідчій (розшуковій) дії (зокрема і допиті);

- на запит ювенального поліцейського для участі під час опитування дитини;

- на запит слідчого судді або суду у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими нормативно-правовими документами.

Активна фаза на державному рівні запровадження Реєстру психологів, була розпочата на початку 2023 року. А саме, з 07.02.2023 року в Україні запроваджено пілотний проєкт щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Визначено регіони для запровадження пілотного проєкту це Дніпропетровська, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Одеська, Чернігівська області та місто Київ. Наказом Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України та Офіса Генерального прокурора № 493/5/67/32 від 07.02.2023 "Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних прова-

джень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги" затверджено Порядок реалізації пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги [2] (далі - Порядок). Відовідно до п. 2 Порядку в Україні створюється Реєстр психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. До Реєстру психологів Координаційний центр включає осіб, які успішно пройшли конкурс з відбору психологів, які можуть залучатися до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі - конкурс з відбору психологів).

13.04.2023 наказом Міністерства юстиції України № 1326/5 від 13.04.2023 **затверджено Порядок ведення Координаційним центром з надання правової допомоги Реєстру психологів**, які залучаються до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, Порядку проведення конкурсу з відбору психологів, які можуть залучатися до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги [3].

15 травня 2023 року відповідно до наказу Координаційного центру з надання правової допомоги (далі – Координаційний центр) від 15 травня 2023 року № 235-аг було розпочато проведення Конкурсу з відбору психологів, які можуть залучатися до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги» [4]. Конкурс триває з 15 травня по 24 липня 2023 року з відбору психологів з метою їх включення до Реєстру психологів, які можуть залучатися до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі – Реєстр). Психолог, якого включено до Реєстру, зможе отримувати доручення від регіонального(их) центру (ів) з надання безоплатної вторинної правової допомоги щодо залучення психолога до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб за відповідним запитом слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду відповідно до Порядку реалізації пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, затвердженого наказом Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора 07 лютого 2023 року № 493/5/67/32 (далі – пілотний проєкт). **Оплата послуг психологів за виконання доручення щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб, виданого регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги у межах пілотного проєкту, здійснюватиметься за міжнародної технічної допомоги** [5].

Поряд з викладеним, заслуговує на увагу заходи, які вчиняються в Україні щодо **запровадження проєкту «Впровадження моделі Барнахус для захисту дітей-постраждалих від насильства»**, що імплементується "Право на здоров'я" (HealthRight International) в Україні (МБФ «Українська фундація громадського здоров’я»), за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні UNICEF Ukraine. Протягом

останніх декількох років МКР активно працює над впровадженням в Україні моделі Барнахус, і зараз, під час війни, цей процес набув особливого значення. Діяльність Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх підтримується UNICEF Ukraine. Успішним підсумком виконання проєкту має стати **створення та майбутня робота Центру захисту соціально-психологічної підтримки у процесі правосуддя дітей, які постраждали або стали свідками насильства**. Планується, що Центр захисту соціально-психологічної підтримки у процесі правосуддя дітей, які постраждали або стали свідками насильства (модель «Барнахус») буде надавати комплексну соціальну, психологічну, правову, медичну й інші види допомоги та послуги дітям – потерпілим та свідкам у провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних із насильством. Діяльність Центру спрямовується на дітей віком до 18 років. На теперішній час в Україні тривають тренінги для фахівців, які залученні до створення та майбутньої роботи Центру захисту соціально-психологічної підтримки у процесі правосуддя дітей, які постраждали або стали свідками насильства [6].

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, слід відмітити, що міжнародні стандарти захисту прав та інтересів дітей закріплюють, що правосуддя завжди має бути доброзичливим до дитини, незалежно від того, хто вона і що вчинила [1]. Правосуддя, дружнє до дитини, передбачає ставлення до дитини з гідністю, повагою, турботою та справедливістю. У кримінальних провадженнях за участю дитини важлива участь саме психолога, який має вищу освіту за спеціальністю психолога та має бути обізнаний в галузі дитячої, підліткової та юнацької психології. При роботи з дітьми, психологи як державні, такі приватні, мають керуватися статтею 3 Конвенції ООН про захист прав дитини, яка була ратифікована Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91, а саме: **в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.**

В даній роботі пропонується розглянути більш детально орієнтовний перелік вирішуваних питань, межі компетенції, права психологів та особливості їх залучення до кримінальних проваджень за участю дітей в сучасних умовах, оскільки трапляються випадки виходу за межі компетенції психологами, які залучаються упоноваженими особами до цієї роботи.

Метою та завданнями залучення психолога в рамках КПК та ювенальної юстиції є:

- забезпечення найкращих інтересів дитини у кримінальних провадженнях,

- захист прав дитини,

- впровадження ефективнішого правосуддя дружнього до дитини,

- уникнення повторної травматизації малолітньої, неповнолітньої особи – учасника кримінального провадження,

- уникнення негативного впливу на неповнолітнього при прийнятті процесуальних рішень.

Виходом за межі компетенції психолога, який працює з дітьми є:

- Проведення самостійного "розслідування" та збір інформації про дитину / обставини події.

- Визначати чи було насильство чи ні.

- Перекладати на дитину відповідальність за рішення щодо повідомлення до правоохоронних органів.

- Надавати коментарі на рахунок результативності проведення розслідування.

- Здійснювати деталізацію обставин подій до момента відібрання поліцією показів.

- Надавати обіцянки (наприклад, "Його/її посадять, якщо ти розкажеш").

Слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд можуть залучити в порядку, установленому Кримінальним процесуальним кодексом України, визначеного регіональним центром психолога. Психолог за КПК може бути залучений в тому числі у якості спеціаліста стороною захисту самостійно (ч. 2 ст. 71 КПК), а саме: спеціаліст може бути залучений сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування для надання висновків у випадках, передбачених пунктом 7 частини четвертої цієї статті. Так, відповідно до пункту 7 ч. 4 ст 71 КПК, спеціаліст має право надавати висновки з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків, у тому числі у випадках, передбачених частиною третьою статті 214 КПК України.

Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ч. 1 ст. 71 КПК). Спеціаліст може бути залучений для надання висновків у випадках, передбачених пунктом 7 частини четвертої цієї статті. Тобто спеціаліст має право надавати висновки з питань, що належать до сфери його знань, під час досудового розслідування кримінальних проступків, у тому числі у випадках, передбачених частиною третьою статті 214 цього Кодексу (пункт 7 ч. 4 ст. 71 КПК). Спеціаліст має право надавати довідки з питань, що належать до сфери його знань, у випадках, передбачених частиною третьою статті 245-1 цього Кодексу. За завідомо неправдивий висновок спеціаліст несе відповідальність, встановлену законом (ч.2 ст. 72 КПК). Спеціаліст має право одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження (пункт 5 ч. 4 ст. 71 КПК). Спеціаліст зобов'язаний заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом (пункт 4 ч. 5 ст. 71 КПК), а саме у разі якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах кримінального провадження або існують інші обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в його неупередженості (ст. 77 КПК). Витрати, пов'язані із залученням спеціалістів несе сторона кримінального провадження, яка залучила спеціаліста, крім випадків встановлених КПК. Залучення стороною обвинувачення спеціалістів або судом здійснюються за рахунок коштів, що за цільовим призначенням виділяються із Державного бюджету України (ч. 1, 2 ст. 122 КПК).

Підставами залучення психолога можуть бути (перелік не є виключним):

- допит малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 226, 354 КПК),

- проведення слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 227 КПК),

- пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК),

- виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи (ст. 236 КПК).

Права психолога за прямими нормами КПК (ст. ст. 226, 227 КПК):

Психолог має право при допиті заперечувати проти запитань та ставити свої запитання дитині (ст. 226 КПК). Тривалість допиту дитини не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день (ст. 226 КПК). Психолог має право під час слідчої (розшукової) дії за дозволом ставити уточнюючі запитання малолітній або неповнолітній особі (ст. 227 КПК).

Однак перелік прав спеціаліста психолога у разі залучення стороною захисту може бути значно більшим (ст. 71 КПК).

Межі компентенції психолога (витребувані знання та навички психолога) за КПК України. Психолог в КПК займається виявленням та допомогає у врахуванні під час допиту, слідчої (розшукової) дії, заходах ювенальної юстиції:

- психологічних особливості укладу життя (ст. 484 КПК) та виховання неповнолітнього (ст. 485 КПК),

- вікових та психологічних особливостей неповнолітнього, його соціально-психологічних рис особи (ст. 484 КПК),

- рівня розвитку неповнолітнього (ст. 485 КПК),

- даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою (ст. 485 КПК).

Орієнтовний перелік питань до психолога щодо опитування дитини під час допиту, слідчої (розшукової) дії в рамках КПК, заходах ювенальної юстиції:

- Які наявні психологічні особливості укладу життя та виховання неповнолітнього (вказується прізвище, ім'я, по батькові дитини) повідомляються дитиною?

- Які вікові та психологічні особливості, соціально-психологічні риси особи спостерігаються у неповнолітнього (вказується прізвище, ім'я, по батькові дитини)? Чим вони обгрунтовуються?

- Який рівень розвитку та його ознаки проявляються у неповнолітнього (вказується прізвище, ім'я, по батькові дитини) під час бесіди? Чим вони обгрунтовуються?

- Чи наявні у неповнолітнього (вказується прізвище, ім'я, по батькові дитини) ознаки розумової відсталості, які не пов'язані з психічною хворобою? Чим вони обгрунтовуються?

- Які аргументи та причини власної поведінки повідомляє дитина в контексті досліджуваної ситуації?

Психолог не має право вирішувати правові питання винності інших осіб, достовірності наданих показань дитиною, інші правові питання, які віднесені до компетенції відповідних органів, суду, служб тощо.

Витяги зі статей Кримінального процесуального кодексу України

Стаття 226. Особливості допиту малолітньої або неповнолітньої особи

1. Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - лікаря.

2. Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день.

3. Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

4. До початку допиту особам, зазначеним у частині першій цієї статті, роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання.

Стаття 227. Участь законного представника, педагога, психолога або лікаря у слідчих (розшукових) діях за участю малолітньої або неповнолітньої особи

1. При проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - лікаря.

2. До початку слідчої (розшукової) дії законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхнє право за дозволом ставити уточнюючі запитання малолітній або неповнолітній особі.

3. У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, слідчий, прокурор за клопотанням малолітнього або неповнолітнього чи з власної ініціативи має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих слідчих (розшукових) дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні та залучити замість нього іншого законного представника.

Стаття 228. Пред'явлення особи для впізнання

8. При пред'явленні особи для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти.

Стаття 236. Виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи

З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів.

Стаття 354. Особливості допиту малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого

1. Допит малолітнього свідка і, за розсудом суду, неповнолітнього свідка проводиться в присутності законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря.

2. Свідку, який не досяг шістнадцятирічного віку, головуючий роз'яснює обов'язок про необхідність давати правдиві показання, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання, і не приводить до присяги.

3. До початку допиту законному представнику, педагогу, психологу або лікарю роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми під час допиту, а також право протестувати проти запитань та ставити запитання. Головуючий має право відвести поставлене питання.

4. У випадках, коли це необхідно для об'єктивного з'ясування обставин та/або захисту прав малолітнього чи неповнолітнього свідка, за ухвалою суду він може бути допитаний поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції (дистанційне судове провадження).

5. Допит малолітнього або неповнолітнього потерпілого проводиться з дотриманням правил, передбачених цією статтею.

Відповідно до частини 2 статті 484 КПК України щодо порядку кримінального провадження щодо неповнолітніх передбачається, що під час кримінального провадження щодо неповнолітнього мають бути враховані звичайний уклад життя неповнолітнього, його вікові та психологічні особливості, вислухані аргументи неповнолітнього.

Відповідно до пункту 1-4 частини 1 статті 485 КПК України під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми з'ясовуються рівень розвитку, інші соціально-психологічні риси особи, які необхідно враховувати при індивідуалізації відповідальності чи обранні заходу виховного характеру. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, не пов'язану з психічною хворобою, повинно бути також з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій і в якій мірі міг керувати ними. Ставлення неповнолітнього до вчиненого ним діяння, умови життя та виховання неповнолітнього, наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.

Відповідно до частини 1, 2 статті 486 КПК України, вирішується питання призначення комплексної психолого-психіатричної і психологічної експертизи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого. Так, у разі необхідності для вирішення питання про наявність у неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого психічного захворювання чи затримки психічного розвитку та його здатності повністю або частково усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними в конкретній ситуації призначається комплексна психолого-психіатрична експертиза. Для з'ясування рівня розвитку, інших соціально-психологічних рис особи неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, які необхідно враховувати при призначенні покарання і обранні заходу виховного характеру, може бути призначена психологічна експертиза.

Довідкова інформація. 5 квітня 2023 року відбувся вебінар на тему: «Юридично-психологічні аспекти роботи психолога з дитиною, яка опинилася у контакті з системою правосуддя». Під час якого було розглянуто такі теми:

? Що означає «доступ дитини до правосуддя».

? Яких принципів правосуддя, дружнього до дитини, важливо дотримуватись під час контакту з дитиною.

? Які є процесуальні статуси дитини, яка зустрілася з системою правосуддя, та які права має дитина.

? Звідки береться «складна поведінка» дитини.

? Вплив насильства на розвиток дитини: що важливо враховувати психологу.

? Психологічні особливості дитини в контакті та конфлікті з законом.

? Роль залученого психолога у доступі дитини до правосуддя: основні завдання, межі компетенції, етичні аспекти.

Перегляд Вебінару буде корисним для широкого кола фахівців, які працюють у площині захисту прав дитини, та передовсім для психологів, освітян, працівників соціальної сфери, поліцейських, адвокатів тощо.

Відео: https://www.youtube.com/embed/GXUI4MS6jRo

Список використаних джерел:

1. Чи потрібен реєстр психологів, педагогів та лікарів, які залучатимуться під час кримінального провадження за участю дитини? Дата публікації 13.10.2020. https://www.prostir.ua/?library=chy-potriben-rejestr-psyholohiv-pedahohiv-ta-likariv-yaki-zaluchatymutsya-pid-chas-kryminalnoho-provadzhennya-za-uchastyu-dytyny

2. Наказ Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України та Офісу Генерального прокурора № 493/5/67/32 від 07.02.2023 "Про запровадження та реалізацію пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги". - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0247-23#Text

3. Наказ Міністерства юстиції України № 1326/5 від 13.04.2023 "Про затвердження Порядку ведення Координаційним центром з надання правової допомоги Реєстру психологів, які залучаються до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, Порядку проведення конкурсу з відбору психологів, які можуть залучатися до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0621-23#n8

4. Наказ Координаційного центру з надання правової допомоги від 15 травня 2023 року № 235- аг «Про проведення конкурсу з відбору психологів, які можуть залучатися до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні

центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги» - https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2023/05/nakaz-pro-konkurs-z-vidboru-psyhologiv.pdf

5. Оголошено Конкурс з відбору психологів. Новини Міністерства освіти і науки України. Опубліковано 12 червня 2023 року. - https://mon.gov.ua/ua/news/ogolosheno-konkurs-z-vidboru-psihologiv

6. В Полтаві розпочався дводенний тренінг для фахівців, які залученні до створення та майбутньої роботи Центр захисту соціально-психологічної підтримки у процесі правосуддя дітей, які постраждали або стали свідками насильства. 02 травня 2023. - URL: https://www.facebook.com/inccojj/posts/pfbid0kXtYy9nJZgtj131XAbCND1iiKerRcW8JLVCJ59tKXcxUYBknF3Um5ZvmE6riGvVVl

7. Конвенція ООН про права дитини. -

8. Впровадження міжнародних стандартів забезпечення прав дитини в системі правосуддя в Україні. - https://inccojj.inform.org.ua/systema_pravosuddya

9. В Україні з'явиться Реєстр психологів, навчених працювати з дітьми, які постраждали від насильства. Дата публікації 23.06.2022 - https://minjust.gov.ua/news/ministry/v-ukraini-zyavitsya-reestr-psihologiv-navchenih-pratsyuvati-z-ditmi-yaki-postrajdali-vid-nasilstva

10. Конкурсний відбір психологів з метою їх включення до Реєстру психологів, які залучатимуться до опитування/допиту за участю дітей. - https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSecINKKGMf53kq_c82rn1jqS5GPPHExEb2l8g_4N7NMkF6ixw/viewform?pli=1

11. Міжвідомча координаційна рада з питань правосуддя щодо неповнолітніх в мережі Фейсбук. - https://www.facebook.com/inccojj/

References

1. Nazarov O. A. Oriientovnyi perelik vyrishuvanykh pytan, mezhi kompetentsii, prava psykholohiv Reiestru psykholohiv, yaki zaluchaiutsia do kryminalnykh provadzhen za uchastiu malolitnikh, nepovnolitnikh osib ta osoblyvosti yikh zaluchennia v kryminalnykh provadzhenniakh [Indicative List of Issues to Be Resolved, Limits of Competence and Rights of Psychologists Included in the Register of Psychologists Engaged in Criminal Proceedings Involving Minors, and Specifics of Their Engagement in Criminal Proceedings]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2023. Vol. 8, No. 3 (45). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.1.2023.01. URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/9261-orientovnij-perelik-virishuvanikh-pitan-mezhi-kompetentsiji-prava-psikhologiv-ta-osoblivosti-jikh-zaluchennya-do-kriminalnikh-provadzhen-za-uchastyu-ditej-v-suchasnikh-umovakh (onovlena versiia vid 07.11.2026). [in Ukrainian].